

ילדים זה לא טיטולים

(תגובה למאמרו של הרב יובל שרלו)

במסגרת עבודתנו במכון פוע"ה אנו מתלבטים רבות בשאלה כיצד ניתן להקל על הציבור ולא להטריח אותו לשאול שאלות שביכולתו לפתור לבד, אף על פי שצריך לקחת בחשבון שהציבור נוהג לשאול רבנים גם שאלות שניתן למצוא להן תשובות בספרים המוכרים¹. על כן, אני מבין את המגמה להסביר לציבור וליידע אותו בנושאים שונים, על מנת להקל על העבודה הרבנית. אך ישנם נושאים שהם כבדי משקל ובעלי השלכות משמעותיות, כגון השאלה על שימוש באמצעי מניעה, שמפאת מורכבותה לא ניתן לדלג בה על הפנייה לרב.

לפעמים, כל כך ברורה לרב התשובה לשאלת הזוג, עד שהוא שואל את עצמו: מדוע בכלל הם שואלים? חושבני, שזה מה שקרה למכובדנו הרב יובל שרלו, במאמרו על דחיית ההיריון הראשון². אינני מתכוון להיכנס כאן לפולמוס הלכתי בנושא, כיון שגם הרב שרלו לא כתב בסגנון זה, ובמיוחד שהגביל את ההיתר לזמן קצר, ולזוג המעוניין במשפחה רחבה. כן גם לא אכנס לטעות הרעיונית בהצעות מסוג זה, כי כבר על כך ענה באומנות רבה מוריני ורבינו הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א, על אתר. אלא רציתי להאיר את עיני הקוראים בטעות הקשה שבפתיחה למאמר.

א. הבעיה המרכזית

הבעיה המרכזית היא: איזו סמכות יש לרב להוציא דברים לרשות הרבים, בהחלטה פרטית ואישית³, ולהכריז על דבר שמימים ימימה נהגו לשאול עליו, שמכאן והלאה אין צורך לשאול? גדולי ישראל הקפידו בכל הדורות (לא רק מתוך ענווה), לסייג היתר ציבורי מיוחד בתנאי

1. כך גם סיפר לנו בזמנו מו"ר הגאון הרב שלמה זלמן אויערבך זצ"ל כי במהלך היום הוא נשאל שאלות רבות שניתן למצוא להן תשובות בפשט המשנה ברורה.
 2. ברצוני לציין דבר מה חשוב. אני יודע שיש רבנים בציבור שלנו שכבר התייאשו לצערי מהקו שמוליכים מספר רבנים ביצה"ר: הם ניסו להשפיע עלי שלא להגיב, "כי ממילא זה לא יעזור". אך אני, שהתחנתי בבית ובישיבה על איחוד הכוחות ואהבת ישראל, רואה חשיבות גדולה בליבון דברים מתוך אהבה ורצון להגיע לרבנות מאוחדת ומלוכדת ככל האפשר.
 3. אציין, בלי קשר למאמר, שלפעמים אני משתאה מתחבולות יצר הרע נוסח המאה ה-21. יצה"ר עושה פעילות מבורכת המעלה את קרנה של היהדות וגורמת לקידוש שם שמים ברבים. אולם מדי פעם קם רב המשייך עצמו לרבני יצה"ר ויוצא עם איזה פסק או אמרה משונה המעיבה על כל הפעילות היפה וגורמת לאנשים מבית מדרשנו להסתייג מהמפעל. אינני מבין מהיכן הם שואבים את הרשות לכך. משום מה יש נטייה לשכוח - שלהבדיל מהמדע - ביהדות אנו נותנים כבוד והערכה לגדולי התורה ונוהגים להיוועץ עימם לפני פרסום פסקים בעלי משמעות ציבורית. מתוך כך אני קורא לחבריי וידידי: אל תכרתו את המפעל שעליו אתם יושבים.
3. אינני רוצה לפגוע אישית ברב שרלו, ועל כן שלחתי אליו מראש את התגובה כדי שלא אכשל בכך.

שיצטרפו אליהם שני פוסקים גדולים נוספים⁴ או מועצת רבנים⁵. גם מהצד הפרקטי של העניין חושבני ששיחה ישירה של הכותב עם גדולי הפוסקים הייתה מניבה תוצאות טובות יותר⁶.

מניסיוננו, כאשר הגענו עם שיעורי בית מוכנים היטב אל גדולי הפוסקים ושטחנו בפניהם את הבעיה על השלכותיה הפרטיות והציבוריות, קיבלנו פתרונות מפליגים בתחומים רבים, הרבה יותר מאשר בעזרת מאמרים מלומדים בכתבי עת שונים. וכך נתרחק מ"הבולמוס" לכתובת מאמרים, המצוי מאד בעולם המדעי⁷.

אני מבין שיצאה בתור כתב עת תורני איננו עיתון. אך, היה ראוי לכתוב מפורשות שהדבר אינו הלכה למעשה אלא בא הצעה לדיון בפני הרבנים. לאחרונה קיבלנו מספר טלפונים מזוגות צעירים שקראו את המאמר, והתקשרו רק כדי להתייעץ רפואית באיזה אמצעי להשתמש. כשהארכנו בשיחה עם אחד הזוגות התברר שמבחינתם, הגבלת הזמן למספר חודשים היא רק המלצה, ובעצם הם מתכוונים להרחיב את ההיתר עד לסיום התארים בשנים הקרובות. ומה עם אלה שהסתמכו על המאמר וכלל לא התקשרו?

על כן, קשה לי להבין מהיכן הביטחון הנחרץ ש"אין לחשוש ממצב בו היתר לזמן קצר וקצוב יהפוך להיתר 'גורף'" (הערה 15 במאמרו).

תמה אני על מכובדנו היקר שדווקא לאחרונה שיבחתי אותו מעל דפי 'הצפה':

לפני זמן מה התקשר אלינו הרב יובל שרלו עם בעיה לגבי טהרת היולדת. הרב הטריח עצמו

ועלה לירושלים וישבנו יחדיו עם רבני המכון לטכס עצה מה לעשות בנדון. בעקבות כך הבאנו

את הדבר בפני גדולי ישראל ואנו מנסים למצוא פתרון מתאים לבעיה.

ואכן, ברצוני להדגיש שמאז שהרב שרלו העלה את הבעיה בפנינו איננו פוסקים מלדון בסוגיה עם כל פוסק גדול שאנו נפגשים עמו.

לאור זאת, שקשה להבין מה היה הקושי שעמד בפני הרב שרלו שליטי"א, שהנני מכירו מקרוב ויודע אני שאיננו בעל גאווה ח"ו, לכתוב: "מאמר זה נכתב לדיון בפני הרבנים והפוסקים והנני מתריע לא לפסוק ממנו הלכה למעשה עד אשר יקבל את אישורם של פוסקי דורנו".

אם נלך בקו זה ניתן להגיע רחוק. לצורך הדגמה קחו את הקטע הראשון ממאמרו של הרב שרלו ותוכלו בעזרתו להרכיב (לדוגמא) "מדריך מקוצר להפלות", שהרי נושא זה תופס זמן רב לרבנים והם עלולים להגיע לידי "נבול תיבול". וכך ייראו הדברים:

4. וכבר הדריכנו בספריו הגאון הרב עובדיה יוסף שליטי"א מתי לקבל פסק מסוים להלכה ומתי לא.
5. בעצם גם לצורך כך קיימת "מועצת הרבנות הראשית" אך הבעיה שרבניה (שאין אני מזלזל בגדלותם, ח"ו) אינם נשמעים לפסיקה ולהחלטותיה. על כן הצענו בזמנו לשקול הקמת מועצה רבנית של רבני הציונות הדתית לצורך הכרעה בנושאים ציבוריים העומדים על הפרק.
6. הרב שרלו שליטי"א וחלק מרבני 'צהרי' מתמודדים עם שאלות של ציבור אינטליגנטי שלא כל הרבנים מכירים לעומק את אופיים ואת טבעם - ויישר כוחם על כך. אך מנגד, אני מכיר את הלחץ הסמוי והגלוי שהם לוחצים כאשר אומרים להם שדבר מה מצריך "שאלת חכם". תפקיד הרב לשקול לעומק איזו בקשה לקרב ואיזו לרחק.
7. אני עדיין מאלו הסוברים שיש להשאיר את הביטוי "חדש אסור מן התורה" בהלכות 'חדשי' ויש לשקול לעומק ובכובד ראש, כל הצעה שיכולה לקרב את הציבור לתורתנו הקדושה. אך צריך גם לשקול אם לא יצא שכרנו בהפסדנו.

כבר דנו על כך פוסקי דורנו, ומי אנו שנכניס ראשנו בין הרים גדולים. אך למעשה אין בעיה הלכתית לסמוך על שיטתו של הפוסק הגדול הרב אליעזר וולדנברג זצ"ל כפי שהאריך בשו"ת ציץ אליעזר ובהרבה פסקים בע"פ.
באופן מעשי, אם ברור לזוג שיקשה עליהם מאד לגדל ילד עם מום והדבר עלול להגיע לפגיעה בשאר המשפחה, למה לא יוכלו לסמוך על דעתו - ולבצע הפלה⁸? שהרי עובר זה, ירדף⁹ הוא, ופסק הציץ אליעזר שהפלת עובר היא מדרבנן⁹.

האם גם כאן נאמר: "שלא ברור מהו שיקול הדעת שהרב עצמו מפעיל, ומה הוא משקלל יותר מאשר יכולים לשקלל בני הזוג"?

ב. הניסיון בשטח

מתוך הניסיון יש לציין מספר נקודות נוספות בדבר הצורך בפסיקתו ובסיועו של רב בקבלת ההחלטה.

1. הנזק הרפואי

פעמים שמערכת השיקולים של זוג צעיר מאד היא בוסרית והם עצמם יתחרטו בעתיד על החלטתם¹⁰.

כשאנו משוחחים עם זוג בנושא אנו מדגישים שהנזק מנטילת כדורים לדחיית ההיריון הראשון הוא סטטיסטית פרומילים בודדים בלבד¹¹; אך אנו, במכון פועייה, מטפלים בכל שבוע בפרומילים אלו.

כמו כן כבר ציין הרב שרלו שאם קיימת אצל זוג בעיית פוריות המצריכה טיפול, חבל שהטיפול יתחיל באיחור ניכר עקב הדחייה המכוונת של ההיריון הראשון¹².

2. מציאות החיים

צריך גם ליידע את הזוג על מציאות החיים הקשה: שגם עלולות להיות בעיות רפואיות או תאונות ח"ו שתמנענה את מימוש ההורות. שוב, מדובר באחוזים זניחים; אך מי שמצוי בהם, בשבילו זה מאה אחוז. דוגמה בולטת לכך ניתן להביא, למי שזוכר, את הוויכוח מעל דפי 'נקודה'

8. חשוב מאוד לוודא שאכן הממצאים הרפואיים הם חד משמעיים.

9. יכול להיות שגם אני צריך לציין שהדבר נכתב על דרך המליצה ולא להלכה.

10. מעניין לציין שכאשר ישבתי בוועדה לבחינת תרומת ביצית של משרד הבריאות היה קונסנזוס של כל המשתתפים שאין לקבל תרומת ביצית מבנות בגיל 18-19 כי ההחלטה בגילאים אלה היא בוסרית.

11. יש הסוברים שהנזק הוא גדול יותר. בדומה לכך גם מציין הרב שרלו במאמרו (הערה 10).

12. דוגמה אופיינית לכך היתה לנו במכון לפני זמן מה. זוג שנמצא אתנו בקשר טלפוני קרוב לשנתיים, ביקש פגישה אישית. כשהגיעו לביתי שמחתי מאוד לראותם אחרי שנתיים של קשר טלפוני רציף. פניתי אל הזוג ואמרתי: שמחה גדולה היא לראות אתכם פעם ראשונה בצל קורתנו. שמת לב לכך שבני הזוג מסתכלים אחד אל השני כתוהים, לספר לו - כן או לא? שאלתי אותם לפרש העניין, והם חייכו ואמרו: כבוד הרב, זו לא הפעם הראשונה. היינו אצלך לפני שבע שנים, סומך לחתונתנו, ובאנו להתייעץ על אמצעי מניעה. דיברת איתנו והסברת לנו בחן ובחסד שהדבר לא מתאפשר, אך סברנו שאנחנו חכמים יותר ומנענו היריון קרוב לחמש שנים. היום אני מצטערת, לא רק שלא שמענו בקולך, ולא רק על הזמן שהפסדנו, אלא על כך שדחפתי לעצמי הורמונים מיותרים במשך חמש שנים. חבל שלא צעקת עלינו...

בעניין דחיית ההיריון הראשון, שבו השיבו רבני המכון על הצעה זו. מעניין שבעלת המאמר שצידדה בדחיית ההיריון (אשה שיש לה זכויות רבות במאבקה למען העם והארץ), נטשה את כל התיאוריות, ואחרי תאונה מיהרה ללדת בן במזל טוב.

עוד יש לקחת בחשבון שאצל זוגות רבים יש חילוקי דעות משמעותיים בין בני הזוג בנושא, ודווקא שיחה משותפת עם הרב יכולה לגבש החלטה בהסכמה אמיתית יותר.

לכך יש להוסיף שבמהלך השנים שמנו לב שאצל נשים רבות הכוח הנפשי לגידול ילדים חזק יותר כאשר הן מרגישות שאינן "מתערבות" בנושא ההריונות, מהכוח שהן שואבות מההפסקות עם אמצעי מניעה.

צריך לזכור שעל אף השינוי שחוללו בעולם התפיסות הפמיניסטיות, עדיין בדרך כלל האישה היא המטפלת העיקרית בילדים.

לפעמים נשמעות סברות כרס של גברים בזמן הבקשה לאמצעי המניעה, ואני מלא הערכה לאשה ששומעת אותן ולא שואלת אותן: מתי קמת לאחרונה מספר פעמים באמצע הלילה לטפל בילדים?¹³

יש לציין שהזוג עצמו לא תמיד ריאלי בתוכניותיו, כדוגמה לכך נספר שלפני זמן מה פנתה אלינו אישה מלומדת שביקשה היתר הלכתי למנוע היריון לשנתיים אחרי לידה ראשונה. כמו לכל זוג הסברנו לה שכל היריון צריך לבוא בחשק, אך כדאי ללדת את רוב הילדים עד גיל 32-33 (ולא שאח"כ יש פטור). שאלנו אותה כמה ילדים היא רוצה והיא הסבירה בכנות שהיא רוצה משפחה גדולה של כ-10 ילדים. וכששאלנו אותה: "בת כמה את?" ענתה: - "בת 34"...

3. סוגי האמצעים

הבורות בדירוג ההלכתי של האמצעים השונים היא נחלת רבים¹⁴; וכשלא שואלים, עלולים לבחור באמצעים האסורים על פי ההלכה. כך, כאשר ממילא הזוג צריך לשאול שאלת חכם, אז לא נורא אם כבר ישוחח עם הרב על הכול (היתרון הוא שאצל רבנים לא משלמים לפי שעה...). לפעמים, הזוג מעוניין בהריון ומבין ששואים וילודה הם "עסקת חבילה" אך ההורים לוחצים בטענות מטענות שונות; ואם אין להם טענות, הם רק רוצים לראות את הזוגיות עולה יפה. אמנם ילדים אינם מתכוון לזוגיות טובה, אך כבר אמר פעם חכם אחד "זוגיות היא פזל והילדים הם הדבק"¹⁵.

ובלשונו הזהב של מו"ר הרב יעקב אריאל: "אין לך דבר הבונה של הזוגיות יותר מצחוקו הראשון של התינוק המשותף"¹⁶.

גם בין הרופאים אין תמימות דעים בענין הבריאות. דוגמה לכך היא הדין העכשווי בין

13. אך יש לו אסמכתא ידועה: "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' - היא (!) תקום".

14. לצערנו הרב, גם רבנים לא תמיד מודעים לדרך הפעולה של האמצעים השונים, ומכאן נובעות גם טעויות הלכתיות. ואם בארזים...

15. כשהזוג עומד עם "אקדח על הרקה" ואומר או שתתירו לנו אמצעי מניעה או שנשאר חברים ולא נתחתן בזה ראיתי הבדל בין הפוסקים האחרונים שיש האומרים להרבות אתם בשיחות ואם לאו להתחשב בעובדה שהחברות היא בבחינת "לפתח חטאת רובץ". ויש האומרים "שלא יאיימו עלינו", כשם שאין להתיר טבילה לרווקות.

16. 'צהרי כז', עמ' 95.

הרופאים לגבי השימוש בהתקן תוך רחמי לאשה שעדיין לא ילדה¹⁷.

4. קשר רב - זוג

יש לזכור כי הרב אינו מחשב הפולט תשובות הלכתיות ויש לו תפקיד חשוב באיזון הזוג. פעמים שהזוג מאמץ לעצמו טעונים הלכתיים מופרכים ומשווה מצבים שאינם דומים¹⁸. יש לתמוה על דברי הרב שרלו כיצד אומר הוא, "מה שיקול הדעת שהרב עצמו מפעיל". גם אם משנתו של הרב הנשאל לא סדורה לגמרי, (לצערנו), יש ערך מוסף בלימוד שלמד במהלך השנים, ומסתבר שהלימוד גם לימד אותו. ישנה חשיבות ערכית שלא לוותר על פגישות איכות עם הרב, התורמות לקשר טוב יותר ביניהם בעתיד. אינו דומה קשר המתפתח בעקבות שאלה מסוג זה, לבין הקשר הנוצר בעקבות שאלה על היתר טיטולים בשבת¹⁹. גם מכיוון אחר שאלה לרב יכולה להועיל. במצב טראומטי, בו באמת יש צורך במניעה יזומה, לפעמים אחד מבני הזוג לא שלם עם הנושא, ובכוחו של הרב לאזן את התמונה. נכון הדבר שכפיית לידת ילדים על זוגות צעירים עלולה ליצור זרעי מרד פנימי. אך, זהו בדיוק תפקידו של הרב - לשוחח עם בני הזוג וללבן אתם את הנושא לעומקו. ואכן, מחובתנו להדריך ולהשקיע ברבנים על מנת שירכשו את המיומנות הדרושה לכך.

17. לאחרונה השתתפתי בכנס רופאים בנושא אמצעי מניעה ובו דנו בשאלה הנ"ל. עד היום מקובל אצל רוב הרופאים שלא ממליצים הכנסת התקן תוך רחמי לאשה שעדיין לא ילדה לפחות 2 ילדים, מחשש לדלקות ועוד, העלולות לגרום לבעיות פוריות. אחד המרצים בכנס הוכיח באותות ובמופתים ובהרצאה מנומקת היטב מדוע כן ישנה אפשרות להכניס התקן תוך רחמי לאשה שעדיין לא ילדה וכמעט שכנע את כולם. ואז במהלך הרצאתו של רופא שהביא את הדעה המסורתית ביקש המרצה מכל 180 הרופאים שנכחו באולם להצביע מי מוכן מהיום והלאה להכניס התקן לאשה שלא ילדה. ספרנו כ-3 אצבעות...

18. לפני כשנה פגשתי זוג צעיר שהבעל הוא בנו של אחד העשירים שהכרתי במהלך השנים. (אם רק היה רוצה, יכול היה לממן את מכוון פוע"ה ל-10 שנים). הבעל סיפר לי על לימודיו ולימודי רעייתו ועל הסיוע הכללי הנדיר שזוכה מאביו. אחי"כ אמר לי: "יש לי שאלה בנושא פוע"ה", ועבר לשאול על תופעות לווי מהאמצעי מניעה של רעייתו. כיון שהוא נזכר שרב עומד מולו, הפטיר תוך כדי דיבור שהוא מסתמך על היתר ששמע פעם בשיעור, שכיון שהוא ורעייתו לומדים, הם נכללים בגדר של: "אין לו כדי מחסורו"...

19. לפני זמן מה שוחח עמי ידיד (דתל"ש) העורך להשלמת פרנסתו סיורים בירושלים ובמיוחד באזור שכונת מאה שערים. הנ"ל אמר לי שהוא עושה מאמץ לייקר את שוכני השכונות בעיני המסיירים. "לכול יש לי הסבר", אמר; "אך דבר אחד קשה לי מאוד להסביר כאשר אני עובר ליד בית ההוראה של העדה החרדית: כיצד אסביר לאדם מודרני שבמאה ה-21 עדיין אשה מביאה לרב חתיכת בד לרב שדחפה לתוך גופה?". אמרתי לו שאני מתלבט האם סיור מתאים להסברים מסוג זה; והוספת: "אך דע לך, שמוסד ה'שאלה' הוא דבר חשוב ביותר, ואם לא היה כזה דבר היינו חושבים איך להמציא אותו. כאשר אשה מביאה לרב עד בדיקה, באופן טבעי זהו פתח נהדר לשאלות אישיות שקשה בדרך כלל לשוחח עליהן. ואכן בעקבות השאלה על מראות מסייעים רבנים לזוג בדברים נוספים; וחבל להפסיד את חלון ההזדמנויות היפה".

5. פסק אישי

חשוב מאוד להדגיש שהיכולת האישית ללדת ולהתמודד עם החיים באופן מעשי היא אישית לכל אחד ואחד. יש זוג שיכול ללדת ילד כמעט בכל שנה ויעשה זאת במרץ ובשמחה ויש אישה החייבת מנוחה של שנתיים עד ההיריון הבא, ולא לפי זה יקבע הגן-עדן שלהם²⁰. העולם המערבי, במתירנות הפושה בו, שיבש אצל רבים את מהלך החשיבה התורני. יש רק לזכור שעל אף התפיסות המודרניות, הטבע ממשיך במריו, ומעל גיל ארבעים וחמש הסיכוי ללדת יורד באופן משמעותי ביותר²¹.

ג. המשמעות הציבורית

במאמרו סקר הרב שרלו את הטענות בעד ונגד ואת הפתרונות המוצעים; אך לשיקולים הציבוריים לא נתן תשובה מספקת - הן להתייחסות הציבורית לנוק שהדבר יגרום למקומה הלידה במערכת הזוגיות, והן לעובדה שמי שזוג שלא יימנע מהיריון בשנים הראשונות ייחשב בחברה בה הוא חי כמי "שאינו מסוגל להתאפק", ויזכה ליחס של זלזול ובוז. בגלל כל המורכבויות הללו אין זה הגיוני להטיל על זוג צעיר להחליט לבד החלטות כבדות משקל כגון אלו.

לפני זמן מה שאלתי את אחד הפוסקים על חומרה חדשה שראיתי בעיתונות החרדית בעניין ה"סקוטש" של הטיטולים והשימוש בהם בשבת. לאחר שענה על השאלה שאל אותי אם אני יכול לסייע בידו לפרסם שעניין השימוש בטיטולים היה בדיון רחב עם המצאתם וכיום הדבר כבר הוכרע ואין צורך לנדנד לרבנים על כך.

זוכרתי במעמד זה בקוראי את המאמר ב-'צהר'. בדבר השימוש בטיטולים בשבת אכן צריך לפרסם את ההלכה (כל אחד לפי רבותיו) ולתת לרבנים לעסוק בנושאים יותר כבדי משקל. יש לזכור כי אחרי הכול, בכל המובנים והאסוציאציות, ילדים זה לא טיטולים...

20. באחת הישיבות שזיכנו הקב"ה ללמד ערכת, כמקובל אצלנו, קבלת קהל לאברכי הישיבה. באופן טבעי התור היה ארוך ואברכים חפשו דרך לקצרו. באחד הפעמים נכנסו שני אברכים ואמרו שנשותיהם ילדו לאחרונה והם רוצים אמצעי מניעה. עמדתו משתומם לנוכח אי ההבנה. ראשית, אמרתי להם שזה לא קיבוץ של פעם שהתירו ילודה לפי השנתונים בבית הילדים. ושנית, זו שאלה אישית שלא לפרסום ולא מעניינו של החבר. והעיקר - לא ראי זה כראי זה, התשובה מותאמת ליכולת האישיים של כל אישה.

21. בדיונים על נושאים אלו אני נוהג להביא שיש לי מספר קושיות נוספות על הטבע, אם "אין חכם כבעל ניסיון", מדוע בגיל שיבה והלאה יורד כושרם הבריאותי של אנשים באופן משמעותי, והעולם שייך לצעירים? לכאורה הגיוני יותר להתחתן בגיל 30-35 והלאה, שאז כבר לא "צעירים וטיפשים", מכירים את העולם ומבוססים יותר כלכלית. ואם כן, למה דווקא אלו שעברו את גיל 25-30 כל כך מתקשים להחליט? פעם אמרה לי אשה חכמה שכדאי ללדת מוקדם כדי שכאשר הילדים יגיעו לגיל ההתבגרות יהיו ההורים במיטב כוחם וחכמתם.